

Bachelorthesis
Universiteit Utrecht
Bachelor Pedagogische Wetenschappen

Brugpiepers en Peer Agressie

Een onderzoek naar de beleving van Peer Agressie en Victimisatie onder vmbo leerlingen in
de brugklas

Cursus: Thesis Pedagogische Wetenschappen
Agressie van peers en victimisatie in verschillende contexten

Cursuscode: 200600042

Groep: 13

Opdrachtschrijving: Bachelorthesis

Auteurs: Puck Bouwens (3975843)
Iris Le Belle (5556023)
Emily Nap (5614554)
Marleen Voogd (3930076)

Begeleider: Dr. Paul Baar

Tweede beoordelaar: Dr. Corrie Tijsseling

Datum: 26 juni 2015

Samenvatting

In deze studie is de beleving van de omvang, aard en aanpak en daarnaast de feitelijke omvang van peer agressie en victimisatie onder vmbo leerlingen in de brugklas onderzocht. Hiermee is beoogd een bijdrage te leveren aan een effectieve aanpak van peer agressie en victimisatie. Er is een multi-methods design gehanteerd, waarin 85 brugklasleerlingen fungeerden als participanten. Hen is de Omgaan Met Elkaar Vragenlijst (OMEV) afgenomen, waarna 23 leerlingen zijn geselecteerd op hun rol bij peer agressie en victimisatie. Deze 23 leerlingen zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen, die kwalitatief zijn geanalyseerd. De frequentiepercentages van de rollen laten zien dat de meeste leerlingen en vooral meisjes niet betrokken zijn bij peer agressie en/of victimisatie. Verder bleek dat zowel door de leerlingen als de zorgcoördinator, die fungeerde als informant, geen adequate definitie van peer agressie kon worden geven. Het overgrote deel van de leerlingen rapporteerde de omvang van peer agressie en victimisatie als ‘weinig’, maar beleefde wel openlijke en relationele agressie binnen hun klas. Verder bleek er een inconsistentie te bestaan tussen de aanpak van de school en de beleving van de leerlingen. Dit onderzoek onderstreept de noodzaak van een aanpak van peer agressie en victimisatie, die beter afgestemd is op de beleving van de leerlingen.

Trefwoorden: beleving, peer agressie en victimisatie, brugklas, vmbo.

Abstract

With this study the perception of the extent, nature and approach, and the actual extent of peer aggression and victimization are shown among vocational education students in the introductory year in high school. The aim is to contribute to an effective approach of peer aggression and victimization. A multi-methods design was used, through which 85 students participated in the survey. The students were asked to fill out the questionnaire Omgaan Met Elkaar Vragenlijst (OMEV; Interacting With Each Other Questionnaire), where after 23 students were selected based on scale scores for semi-structured interviews. These interviews were qualitatively analyzed. The frequency percentages show that most students, and especially girls, do not involve themselves with peer aggression and/ or victimization. The qualitative results showed that both the students and the care coordinator, who acted as an informant, couldn't give an adequate definition of peer aggression. The vast majority of the students reported the extent of peer aggression and victimization as being ‘not frequent’, although they experienced both overt and relational aggression within their class. Furthermore the study showed an inconsistency between the school-approach and the perception of the

students. Therefore this study emphasizes the necessity for a more effective approach of peer aggression and victimization tailored to the perspective of the students.

Key words: perspective, peer aggression and victimization, junior high school, vocational education

Brugpiepers en Peer Agressie

Agressie onder kinderen en adolescenten is een hardnekkig en zichtbaar probleem binnen de schoolcontext (Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008; Pellegrini & Long, 2002). Ondanks de vele onderzoeken die zijn gewijd aan agressie onder kinderen en adolescenten en het groeiende aantal anti-pestprogramma's (Kochenderfer-Ladd & Pelletier, 2008; Smith, 2011), blijft peer agressie een van de meest voorkomende probleemgedragingen (Peets & Kikas, 2006). Deze hoge prevalentie van peer agressie en victimisatie binnen de schoolcontext is een belangrijk punt van zorg, vooral omdat peer agressie zowel voor de daders als de slachtoffers het risico vergroot op problemen in de fysieke en mentale gezondheid (Fekkes, Pijpers, & Verloove-Vanhorick, 2005; Hanish, Ryan, Martin, & Fabes, 2005; Kochenderfer & Skinner, 2002; Sterkenburg, De Weert-van Oene, & De Leeuw, 2012).

In dit onderzoek zal gekeken worden naar peer agressie en victimisatie. Victimisatie kan omschreven worden als slachtofferschap, waarbij een kind regelmatig het doelwit van peer agressie is (Hanish et al., 2005; Kochenderfer & Ladd, 1996). Peer agressie omvat het intentioneel schade berokkenen aan een ander (Baar & Wubbels, 2013; Olweus, 2003), waarbij het agressieve gedrag herhaaldelijk wordt vertoond over een langere periode (Baar & Wubbels, 2013). Deze omschrijving geldt ook voor pesten. Aan pesten wordt daarnaast nog een ongelijke machtsrelatie tussen de dader en slachtoffer toegeschreven (Baar & Wubbels, 2013; Hunter, Boyle, & Warden, 2007; Olweus, 2003). Pesten wordt in verschillende onderzoeken meegenomen als een specifieke vorm van peer agressie (Baar & Wubbels, 2013; Fekkes et al., 2005; Hunter et al., 2007; Pellegrini & Long, 2002). Uit onderzoek wordt onder andere duidelijk dat een ongelijke machtsrelatie vaak niet als criterium wordt genoemd door leraren in hun omschrijving van pesten (Baar & Wubbels, 2013). Om deze reden zal in dit onderzoek de term peer agressie aangehouden worden, ook wanneer er bedoeld wordt op een situatie waarin sprake is van een ongelijke machtsrelatie.

Dit onderzoek zal zich richten op de beleving van de omvang, aard en aanpak en daarnaast de feitelijke omvang van peer agressie en victimisatie onder vmbo leerlingen in de brugklas. Agressief gedrag blijkt, evenals slachtofferschap, in vergelijking met de havo en het vwo namelijk meer voor te komen op het vmbo (De Looze et al., 2014; Sijbers, Fettelaar, De Wit, & Mooij, 2014). De wens tot vergroting van de sociale veiligheid binnen het onderwijs blijkt tevens op het vmbo het meest dringend te zijn (Sijbers et al., 2014). Vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek en de hogere mate van agressie op het vmbo is door de onderzoekers gekozen alleen vmbo leerlingen te bevragen.

Veel theoretici hebben de afgelopen jaren getracht een beeld te schetsen van peer agressie en victimisatie onder kinderen in de basisschoolleeftijd (Olweus, 2003). Minder studies hebben zich gericht op de aanwezigheid van peer agressie en victimisatie in de adolescentieperiode. Onderzoek toont echter wel aan dat peer agressie en victimisatie ernstige en indringende problemen kunnen vormen voor adolescenten (Dake, Price, & Telljohann, 2003; Hawker & Boulton, 2000). Over het algemeen daalt de prevalentie van peer agressie en victimisatie met het ouder worden van kinderen (Peets & Kikas, 2006). Uit studies komt echter naar voren dat er sprake lijkt te zijn van een sterke tijdelijke toename van peer agressie en victimisatie op 13-jarige leeftijd (De Looze et al., 2014; Peets & Kikas, 2006; Pellegrini & Long, 2002). Deze toename zou verklaard kunnen worden door de overgang van basisschool naar middelbare school en daarmee de overgang naar een andere sociale context. Wanneer individuen dit meemaken, vereist dit herstel van sociale posities. De poging tot herstel van sociale posities kan een verandering in agressief gedrag uitlokken (Hawley, 1999; Pellegrini, 2004; Pellegrini & Long, 2002). Het perspectief van sociale dominantie ondersteunt deze verklaring. Vanuit dit perspectief wordt peer agressie gezien als een strategie die individuen gebruiken om controlemiddelen te krijgen of te behouden in contexten van sociale groepen (Hawley, 1999; Pellegrini, 2004; Pellegrini & Long, 2002).

Vanuit deze relevantie is de algemene vraagstelling van dit onderzoek als volgt geformuleerd: Wat is de beleving van de omvang, aard en aanpak van peer agressie en victimisatie onder vmbo leerlingen in de brugklas? Hiermee wordt beoogd een bijdrage te leveren aan een effectievere aanpak van peer agressie en victimisatie door het in kaart brengen van de beleving van de leerling van peer agressie en victimisatie en de aanpak van de school. Door dit inzichtelijk te maken voor de onderzochte school, kan dit in de toekomst worden meegenomen in de ontwikkeling en implementatie van een effectievere aanpak. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wil namelijk alle scholen verplichten te zorgen voor een sociaal veilige omgeving. Aangezien het de bedoeling is dat het wetsvoorstel en de afspraken in het schooljaar 2015-2016 ingaan (Rijksoverheid, 2014), heeft de school baat bij dit beschrijvende onderzoek.

Gezien de verschillen tussen jongens en meisjes als het gaat om peer agressie, wat door diverse studies wordt bevestigd (Pellegrini & Long, 2002; Smith, Ananiadou, & Cowie, 2003), wordt de variabele sekse bij de eerste twee onderzoeksvragen meegenomen als achtergrondvariabele. Met beleving wordt verwezen naar de wijze waarop respondenten hun situatie zien en ervaren. Het gaat hierbij om het perspectief van de respondenten en hun interpretatie van de situatie (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2001). In dit onderzoek wordt

met beleving dus bedoeld op subjectieve ervaringen, meningen en opvattingen van de respondent.

De eerste onderzoeksvraag is als volgt: Wat is de feitelijke omvang van peer agressie en victimisatie onder vmbo leerlingen in de brugklas? Uit studies komen geen eenduidige prevalentiecijfers naar voren. Dit zou onder andere verklaard kunnen worden doordat niet alle daden van peer agressie en victimisatie worden opgemerkt of gedocumenteerd door docenten (Fekkes et al., 2005; Pellegrini & Bartini, 2000). Dit benadrukt belang van (nieuw) onderzoek naar de omvang van peer agressie en victimisatie binnen het voortgezet onderwijs. Bij het beschrijven van de omvang van peer agressie en victimisatie zijn verschillende rollen van belang. Peer agressie wordt namelijk gezien als een groepsfenomeen waarbij verschillende kinderen een rol spelen (Fekkes et al., 2005). In dit onderzoek zullen de volgende rollen worden aangehouden: (1) dader van agressie, (2) slachtoffer van agressie, (3) dader/slachtoffer en (4) niet-betrokkene. Het onderscheid in deze rollen hangt ook samen met de invloed van de sekse. Uit onderzoek is namelijk naar voren gekomen dat jongens bijna drie keer zo vaak als dader van agressie werden geclassificeerd als meisjes (Baar, 2012). Dit beeld wordt bevestigd door een studie van De Looze en collega's (2014), waarin werd gevonden dat het percentage jongens dat zowel incidenteel als structureel pest in het voortgezet onderwijs, tweemaal zo hoog is als het percentage meisjes. Op basis van deze literatuur wordt verwacht dat de feitelijke frequentiepercentages van peer agressie en victimisatie op het vmbo hoog zijn en dat de frequentiepercentages onder jongens hoger zullen zijn dan onder meisjes.

De tweede onderzoeksvraag is: Hoe beleven vmbo leerlingen in de brugklas de omvang van peer agressie en victimisatie? Zoals genoemd zijn er geen eenduidige prevalentiecijfers, wat toegeschreven kan worden aan onvolledige documentatie naast inconsistente definities en operationalisaties van peer agressie (Baar, 2012). Verwacht wordt dat de beleving van de omvang van peer agressie en victimisatie in de brugklas van het vmbo groot is en dat leerlingen beleven dat jongens meer pesten dan meisjes. Deze verwachting is gebaseerd op bovenstaande literatuur, de eerder genoemde toename van peer agressie in de brugklas en de bevinding van Donkers (2007) over het dagelijks voorkomen van agressie op het vmbo.

De derde onderzoeksvraag is: Hoe beleven vmbo leerlingen in de brugklas de aard van peer agressie en victimisatie? Er kunnen openlijke en relationele vormen van agressie worden onderscheiden. Openlijk agressief gedrag schaadt anderen door middel van fysieke agressie, bijvoorbeeld slaan, duwen of schoppen (Sánchez-Martín et al., 2011). Daarnaast maakt het aanrichten van materiële schade deel uit van openlijk agressief gedrag (Crick, 1997; Crick &

Grotmeter, 1996). Ook valt verbale agressie (i.e., het uitschelden van anderen, bedreigen of beledigen) onder openlijk agressief gedrag (Sánchez-Martín et al., 2011). Tegenover openlijk agressief gedrag staat relationeel agressief gedrag. Dit schaadt anderen door onder andere manipulatie, negeren, het verspreiden van geruchten of controle over vriendschappen met anderen (Card, Stucky, Swalani, & Little, 2008; Crick, 1997; Crick & Grotmeter, 1996; Sánchez-Martín et al., 2011). Uit onderzoek van Peets en Kikas (2006) komt naar voren dat, doordat sommige vormen van agressie meer verborgen zijn, deze waarschijnlijk niet zichtbaar zijn voor mensen die er niet direct bij betrokken zijn. Op basis van bovenstaande literatuur wordt verwacht dat openlijke agressie meer ervaren zal worden door de leerlingen dan relationele agressie.

Op basis van literatuur over sekse wordt bij deze onderzoeksvraag een sekseverschil in de aard van peer agressie en victimisatie verwacht, namelijk dat jongens vaker en meer agressie gebruiken. Openlijke agressie lijkt meer voor te komen onder jongens (Crick, 1997; Crick & Grotmeter, 1996). Bij relationele agressie zijn bevindingen inconsistenter. Hoewel in veel studies werd gevonden dat relationele agressie vaker bij meisjes voorkomt, geldt dit niet altijd (Card et al., 2008; Dake et al., 2003). Jongens neigen ernaar agressie, ongeacht de vorm, te gebruiken bij conflicten en boosheid (Peets & Kikas, 2006).

De vierde en laatste onderzoeksvraag is: Hoe beleven vmbo leerlingen in de brugklas de aanpak van peer agressie en victimisatie? In dit onderzoek wordt ‘aanpak’ geoperationaliseerd door te kijken naar de structurele aanpak van de school zelf. Dit betreft het beleid van de school, de anti-pestprogramma's die de school hanteert en het pestprotocol. Tevens wordt onderzocht hoe de aanpak van docenten en mentoren wordt beleefd door de leerlingen, aangezien de beleving van de leerlingen het uitgangspunt is in dit onderzoek. Uit onderzoek van het Ministerie van OCW blijkt dat scholen verschillend omgaan met peer agressie (Rijksoverheid, 2013). Diverse anti-pestprogramma's zijn opgezet om peer agressie te voorkomen. Tot nu toe zijn 13 anti-pestprogramma's kansrijk bevonden. Deze anti-pestprogramma's hebben echter nog wel een theoretische en/of empirische aanpassing nodig. Daarnaast is nog niet bewezen dat deze 13 anti-pestprogramma's effectief zijn (Wienke, Anthonijsz, Abrahamse, Daamen, & Nieuwboer, 2014). Volgens Baar (2012) kan een interventieprogramma pas effectief zijn wanneer de inhoud ervan in overeenstemming is met de kennis, percepties, verwachtingen, vaardigheden en behoeften van de doelgroep. Om deze reden is het van groot belang de beleving van de leerlingen zelf te onderzoeken. Uit een recente studie van Evans, Fraser en Cotter (2014) komt eveneens naar voren dat de effectiviteit van anti-pestprogramma's inconsistent is. Van de onderzochte interventies

omtrent peer agressie en victimisatie bleek respectievelijk 50% en 33% geen significant effect te hebben op de reductie van agressie en victimisatie. Oorzaken hiervoor werden eveneens genoemd op het gebied van inconsistente operationalisatie en definities van de verschillende manieren waarop agressie tot uiting komt, waardoor aansluiting in de anti-pestprogramma's ontbrak (Evans et al., 2014; Farington & Ttofi, 2009). Bovenstaande beschrijvingen onderstrepen het belang van de doelstelling van dit onderzoek, namelijk het leveren van een bijdrage aan de aanpak van peer agressie en victimisatie. Dit wordt gedaan door te inventariseren welke aanpak de onderzochte school hanteert door het enerzijds bevragen van de zorgcoördinator en anderzijds de leerlingen te bevragen naar hun beleving van deze aanpak.

De verwachting is dat een of meerdere anti-pest programma's zijn geïmplementeerd op de onderzochte school aangezien dit een vereiste is binnen het voortgezet onderwijs (Wienke et al., 2014), maar dat ook binnen deze school een inconsistent beeld bestaat over de aanpak van peer agressie en victimisatie. Deze inconsistentie wordt verwacht op het gebied van de effectiviteit van deze programma's alsmede de aansluiting bij de beleving van de leerling zelf. De verwachting is dat leerlingen niet volledig op de hoogte zullen zijn van het gehanteerde pestprotocol/anti-pestprogramma, maar dat zij met name de aanpak zullen noemen die de mentor/leraar hanteert in de klas.

Methode

Type onderzoek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een multi-methods design (Baarda et al., 2001; Britten, 2011). Het kwantitatieve deel van dit onderzoek omvat de classificatie van leerlingen op dader- en slachtofferrol vanuit de Omgaan Met Elkaar Vragenlijst (OMEV). Aangezien kwalitatief onderzoek een geschikte methode is voor het verkrijgen van een 'rijke en gedetailleerde beschrijving en interpretatie van contexten, gebeurtenissen, situaties en sociale interacties', sloot dit goed aan bij het in kaart brengen van de beleving (Boeije, 2010). Tevens kon op deze wijze bewijs geëxtrapoleerd worden voor een theorie, uit dat wat respondenten zeiden (Neuman, 2014). Tot slot werd hierdoor de mogelijkheid geboden om antwoord te geven op vragen als wat, hoe en waarom; vragen die binnen kwalitatief onderzoek meestal als uitgangspunt genomen worden (Boeije, 2010). Vanwege de beperkte omvang van de steekproef en aangezien er sprake is van een case-study, omdat het onderzoek op één school heeft plaatsgevonden, op één onderwijsvorm (vmbo) en in alleen de brugklas, is er geen sprake van inhoudelijke generalisatie van de resultaten (Baarda et al., 2001).

Participanten

In dit onderzoek hebben 85 brugklasleerlingen op het vmbo gefungeerd als participanten. De zorgcoördinator was bij het onderzoek betrokken als informant. Bij de brugklassers is de OMEV afgenomen en zijn 24 respondenten, aan de hand van uitkomsten van de OMEV, via hun mentoren uitgenodigd voor een interview. Hoewel beoogd werd 24 interviews af te nemen, was er vanwege non-respons uiteindelijk sprake van 23 interviews. Er zijn 14 jongens en negen meisjes geïnterviewd. Er was sprake van een gemakssteekproef (Neuman, 2014). Bovendien is er gebruik gemaakt van een selecte steekproef doordat de respondenten op hun rol werden geselecteerd.

Meetinstrumenten

OMEV-vragenlijst. Voor de tweede onderzoeksvraag is bij alle participanten de OMEV-vragenlijst afgenomen. Dit is een Nederlandse vertaling van de SEQ-S (Baar, 2012; Crick, 1997; Crick & Grotpeter, 1996; Grotpeter & Crick, 2006). Na het afnemen van de OMEV vragenlijst bij de respondenten, is gekeken naar de scores op schaalgemiddelden, waarmee respondenten zijn geclassificeerd op rol. Voor de rol dader/slachtoffer konden slechts drie respondenten geselecteerd worden, waardoor bij de andere rollen zeven respondenten geselecteerd moesten worden op basis van de hoogste scores op de dader- en slachtofferschaal, in plaats van de oorspronkelijk bedoelde zes.

Agressie. De daderschaal bestaat uit tien items. Voorbeelden van vragen bij de daderschaal zijn: ‘Hoe vaak raak, schop of sla je anderen?’ (i.e., fysiek), ‘Hoe vaak zeg je gemene dingen tegen anderen, beledig je anderen of haal je anderen naar beneden?’ (i.e., verbaal), en ‘Hoe vaak zeg je ongunstige dingen over iemand tegen anderen’ (i.e., relationeel).

Victimisatie. De slachtofferschaal bestaat ook uit tien items, onder andere: ‘Hoe vaak word je geraakt, geschopt of geslagen door een ander kind?’ (i.e., fysiek), ‘Hoe vaak zeggen anderen gemene dingen tegen jou, beledigen ze jou of halen ze je naar beneden?’ (i.e., verbaal), en ‘Hoe vaak zegt een ander kind ongunstige dingen over jou om anderen jou niet meer aardig te laten vinden?’ (i.e., relationeel).

De subschalen van deze zelfrapportage vragenlijst maten de mate van optreden van peer agressie en victimisatie op een vijf-punts Likert schaal, variërend van 1 (=nooit) tot 5 (=de hele tijd). Cronbach's alpha was voor de daderschaal .84. Bij de daderschaal is een item uit de OMEV verwijderd om de betrouwbaarheid te verhogen, waarna Cronbach's alpha .85 was. Cronbach's alpha was voor de slachtofferschaal .83.

Interviews. In dit onderzoek is in vervolg op de OMEV gebruik gemaakt van semi-gestructureerde face-to-face interviews. De betrouwbaarheid van het bevragen is zoveel

mogelijk gewaarborgd door te werken met een vaste gespreksintrodactie, bestaande uit informatieverstrekking aan de respondent, uitleg over de opbouw en transparantie met betrekking tot privacy bescherming en anonimiteit. Het gebruik van opnameapparatuur is gelegitimeerd door de respondenten uit te leggen dat de opname na verwerking verwijderd zou worden. Om te controleren of de antwoorden van de respondent door de interviewer goed begrepen waren, gaf de interviewer steeds een korte samenvatting van wat de respondent gezegd had. De interviews waren opgedeeld in de volgende drie topics: (1) de beleving van de omvang van peer agressie en victimisatie, waar ook de definiëring van peer agressie en victimisatie wordt besproken, (2) de beleving van de aard van peer agressie en victimisatie en (3) de beleving van de aanpak van peer agressie en victimisatie (i.e., persoonlijke strategie, aanpak van de school). Aangezien het voordeel van face-to-face interviews is dat deze de hoogste respons hebben en deze de langste vragenlijsten toestaan, is hiervoor gekozen. Daarnaast bood dit de mogelijkheid om de omgeving en non-verbale communicatie van de respondenten te observeren (Neuman, 2014).

Procedure

Gezien het grote aantal respondenten (85) is ervoor gekozen om alleen de leerlingen die voor een interview zouden worden uitgenodigd, volgens het principe van informed consent te informeren en om toestemming te vragen. De leerlingen zijn geïnformeerd middels een brief en hadden hierbij ook de mogelijkheid om deelname te weigeren. In het onderzoek zijn vmbo leerlingen uit de brugklas onderzocht. Het onderzoek is in naam van de school uitgevoerd en om die reden is alleen aan de leerlingen om toestemming gevraagd.

De leerlingen werden benaderd voor de afname van de OMEV. Iedere leerling werd gevraagd één exemplaar individueel in te vullen. Voor de interviews werden de leerlingen uit hun klas opgehaald door één van de onderzoekers en meegenomen naar een afgezette ruimte tussen een aantal lokalen in. Met schotten werden de interviewers en respondenten aan het zicht onttrokken en werd de privacy van de respondent gewaarborgd. Om de betrouwbaarheid en controle te waarborgen is iedere onderzoeker aanwezig geweest bij 12 interviews, waarvan zij er zes zelf heeft afgenomen.

Analyse

Voor de classificatie van respondenten is gebruik gemaakt van een persoonsgerichte benadering (Baar, 2012). SPSS is gebruikt voor de analyses. Een classificatieprocedure (Crick, 1997, Crick & Bigbee, 1998; Crick & Grotpeter, 1996) is gebruikt om de respondenten in te delen in de verschillende rollen in peer agressie en victimisatie. Wanneer de score van een respondent één standaarddeviatie of meer boven het steekproefgemiddelde

op de agressieschaal viel en onder dit criterium op de slachtofferschaal, werd de respondent geclassificeerd als een dader van agressie. Een respondent werd geclassificeerd als niet-betrokkene bij peer agressie en victimisatie als zowel de agressie- als victimisatiescores niet voldeden aan het één standaarddeviatie of meer boven het steekproefgemiddelde criterium. Een vergelijkbare procedure werd gebruikt om een respondent te classificeren als slachtoffer van agressie of als zowel dader en slachtoffer van agressie.

Er is gebruik gemaakt van de kwalitatieve analyse methode van Baarda en collega's (2001) voor het analyseren van de uitgewerkte interviews. Dit proces is in samenwerking met alle onderzoekers uitgevoerd waarbij steeds overlegd werd over te maken keuzes omtrent de labels en het samenvoegen van de tekstfragmenten. De interne validiteit van de labels is zoveel mogelijk gewaarborgd door de labels zo dicht mogelijk op de inhoud van het citaat te formuleren. Hierdoor is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid gewaarborgd in deze fase van het onderzoek.

Resultaten

De feitelijke omvang van peer agressie en victimisatie

De betrouwbaarheid van de daderschaal was hoog ($\alpha = .84$). Bij de daderschaal is een item uit de OMEV verwijderd om de betrouwbaarheid te verhogen ($\alpha = .85$). De betrouwbaarheid van de slachtofferschaal was eveneens hoog ($\alpha = .83$). De criteria van Crick en collega's (Crick, 1997; Crick & Bigbee, 1998; Crick & Grotpeter, 1996) zijn gebruikt om de respondenten te categoriseren. Het gemiddelde ($M = 1.89$) en de standaarddeviatie ($s = .61$) van de daderschaal zijn berekend. Ook zijn het gemiddelde ($M = 1.94$) en de standaardafwijking van de slachtofferschaal ($s = .60$) berekend. Voor de frequentie van rollen inzake peer agressie en victimisatie zie tabel 1. Voor de frequentie na controle voor de variabele sekse zie tabel 2. De resultaten lieten zien dat de meeste leerlingen, en vooral meisjes, niet betrokken zijn bij peer agressie en/of victimisatie.

Tabel 1

Frequentiepercentages rollen inzake peer agressie en victimisatie

	Percentages (%)
Dader	10.6
Slachtoffer	11.8
Dader/slachtoffer	3.5
Niet betrokkene	70.6
Missend	3.5

Tabel 2

Frequentiepercentages van rollen inzake peer agressie en victimisatie gecontroleerd voor sekse

	Jongens (%) (n = 34)	Meisjes (%) (n = 43)	Onbekend (%) (n = 6)
Dader	8.8	8.9	33.3
Slachtoffer	11.8	11.1	16.7
Dader/slachtoffer	8.8	0.0	0.0
Niet betrokkene	67.6	75.6	50.0
Missend	2.9	4.4	0.0

De beleving van de omvang van peer agressie en victimisatie

Peer agressie werd inconsistent gedefinieerd door de respondenten. Het kenmerk ‘intentioneel schade berokkenen aan een ander’ werd door alle respondenten genoemd. De respondenten verschilden in het operationaliseren van dit kenmerk. Vier respondenten gaven aan dat het gedrag herhaaldelijk vertoond wordt. Eén respondent beschreef dat het gedrag werd vertoond over een langere periode. Zes respondenten benoemden de ongelijke machtsrelatie. Ook victimisatie werd niet eenduidig beschreven. Zes respondenten gaven als antwoord dat ‘het iets is wat niet leuk is’. Ook gaven drie respondenten aan dat gepest worden inhoudt dat het tegen iemand zijn zin is. Twee van de 23 respondenten noemden ‘regelmaat’ als kenmerk.

Van de 23 respondenten gaven vijf respondenten aan zelf in de brugklas wel eens iemand gepest te hebben. Van de respondenten gaven 12 aan zelf wel eens gepest te zijn. Vijf respondenten gaven aan dat dit het geval was geweest in de brugklas. Eén respondent vertelde hierover: *‘Aan het begin van het schooljaar met tweedeklassers, die gingen mij pesten. Die gingen bijvoorbeeld een flesje water over mijn kop gooien. En op een gegeven moment was ik er gewoon zat mee. Dus toen ging ik vechten. En ik was ook gegroeid en de grootste in de klas, dus sommige kinderen zijn ook bang voor me. En dan stoppen ze wel eerder.’*

Drie respondenten vonden dat in hun klas ‘vaak’ gepest werd. Wat de respondenten hieronder verstonden verschilde. Zeven respondenten vonden dat in hun klas ‘soms’ gepest werd. Opnieuw zat er verschil in wat de respondenten ervoeren als ‘soms’. Elf respondenten gaven aan dat in hun klas ‘weinig’ gepest werd. Ook bij deze respondenten zat een verschil in wat zij verstonden onder ‘weinig’. Twee respondenten gaven aan dat er ‘nooit’ gepest werd in hun klas. Deze resultaten komen overeen met de frequentiepercentages van de rollen inzake

peer agressie en victimisatie, omdat deze uitwezen dat de meerderheid van de respondenten geïdentificeerd kon worden als niet-betrokken bij peer agressie en victimisatie. Deze bevinding duidt op een lage prevalentie van peer agressie. Drie respondenten vonden dat meer jongens worden gepest, terwijl zeven respondenten vonden dat er meer meisjes worden gepest. Een voorbeeld van een reden die een respondent noemde voor de aanname dat meisjes meer gepest zouden worden is het volgende: *‘Nou omdat ze denken dat meisjes dan zwakker zijn.’* Acht respondenten vonden dat net zo veel meisjes als jongens gepest worden en vijf respondenten wisten het niet. Overeenkomend met de frequentiepercentages van de rollen inzake peer agressie en victimisatie gecontroleerd voor sekse, werd geen opmerkelijk verschil in sekse aangetroffen.

De beleving van de aard van peer agressie en victimisatie

Van de vijf respondenten die aangaven wel eens gepest te hebben, gaf één respondent aan relationeel gepest te hebben. Vier respondenten gaven aan openlijk gepest te hebben. Zo zei één respondent het volgende: *‘Die jongen vooral in z’n nadeel brengen, dus pesten waar het pijn doet. Dit is een voorbeeld, ik doe dit zelf niet. Dit gaat boven mijn randje. Maar als z’n moeder dood is bijvoorbeeld zeggen ‘je moeder’. Ik doe dit zelf niet, ik vind dit respectloos. Maar die kinderen ken ik wel een beetje, ja en daardoor weet ik wat de zwakke plekken zijn.’* Op de vraag waarom deze respondent pestte, verklaarde deze respondent: *‘Nou, ik vind het wel opluchting voor mezelf omdat ik vroeger ook ben gepest. En daardoor ben ik ook een beetje begonnen met pesten. En daardoor is het zo gekomen.’*

Toen de respondenten gevraagd werd wat zij van peer agressie vonden, werden er uiteenlopende antwoorden gegeven. Eén van de respondenten gaf aan: *‘Dan denk ik van (...) Ik begrijp niet waarvoor ze dat doen.’* Een andere respondent zei hierover het volgende: *‘Het hoort wel bij het leven, maar het is niet fijn. Je wilt het liever niet, want als je gepest wordt willen best kinderen best wel veel zelfmoord plegen. En daarom is het niet zo fijn.’* Anderzijds vond deze respondent ook: *‘Iedereen zijn eigen mening. Dat is hun mening, dus ik vind dat niet erg.’* Een andere respondent zei hierover: *‘Dat het nergens op slaat. Ik vind het eigenlijk gewoon niet kunnen. Gewoon niet kunnen. Want het hoort gewoon niet.’*

Dat jongens geweld gebruiken werd door 19 respondenten genoemd, terwijl vijf respondenten aangaven dat het gebruik van geweld ook kenmerkend is voor meisjes. Bovenstaande resultaten duiden op een beleving van meer geweld bij jongens. Zes respondenten gaven aan dat jongens peer agressie op dezelfde manier gebruiken als meisjes. Zeven respondenten hebben aangegeven dat jongens schelden bij het gebruik van peer agressie, waarbij vier van deze zeven respondenten aangaven dat jongens meer schelden dan

meisjes. Acht respondenten gaven juist aan dat meisjes meer schelden dan jongens. Uit deze resultaten kwam geen eenduidig beeld naar voren wat betreft sekseverschillen. Eén respondent gaf aan dat jongens peer agressie ‘erger’ uitoefenen dan meisjes en twee respondenten gaven aan dat jongens peer agressie ‘harder’ uitoefenen dan meisjes. Eén van de respondenten beschreef dit verschil als volgt: *‘Jongens pesten direct, gewoon in één keer door de klas schreeuwen bijvoorbeeld. Meisjes pesten via via, dus eerst via een vriendin of zo.’* Eén andere respondent zei hierover het volgende: *‘Ja, want als jongens meisjes pesten, is het niet zo heel hard pesten bij jongens, want bij jongens gaan ze vechten en zo en bij meisjes zeggen ze vooral niet echt leuke dingen. Tegen jongens meestal wat brutaler en zo.’* Een andere respondent gaf aan dat meisjes ‘meer kwetsen’. Zes respondenten gaven aan dat jongens agressief worden als ze gepest worden, terwijl één respondent zei dat meisjes agressief worden als ze gepest worden. Door een verschillende beleving van de respondenten, kwam ook hier geen eenduidig beeld naar voren.

De beleving van de aanpak van peer agressie en victimisatie

Pestprotocol. De zorgcoördinator gaf aan dat de school sinds 2009 in het kader van peer agressie een pestprotocol hanteert, dat in het schooljaar 2013-2014 voor het laatst is aangepast. Het pestprotocol wordt op de volgende manier in de praktijk gebracht: *‘De mentoren proberen het voornamelijk op te lossen en als ze dat niet kunnen en het uit de hand loopt, dan kom ik als zorgcoördinator en de teamleider erbij.’* Daarnaast vertelde de zorgcoördinator het volgende over de uitvoering van het pestprotocol: *‘Iedereen heeft het gehad. Er is over gesproken, maar of iedereen het paraat heeft om direct met het protocol te werken, weet ik niet. Ik denk niet dat dit bij iedereen dusdanig bekend is dat het op gestructureerde wijze uitgevoerd wordt. Het is meer per situatie afhankelijk, hoe dat opgelost wordt, ook per mentor.’* De zorgcoördinator vond het verder van belang dat het pestprotocol leerlingen het gevoel geeft dat er iets mee gedaan wordt. De zorgcoördinator gaf echter aan niet te denken dat dit protocol bekend is gemaakt aan de leerlingen.

Aanpak van mentoren en docenten. De zorgcoördinator heeft aangegeven dat de rollen in de aanpak van peer agressie verdeeld zijn op de school. Mentoren grijpen in wanneer het probleem klas-overstijgend is. Docenten hebben volgens de zorgcoördinator een signalerende rol. Hij omschreef het proces dat de mentor doorloopt als volgt: *‘Eerst moet de mentor onderzoeken wat er aan de hand is en kijken of hij daarmee op een oplossing kan komen. Die oplossing is heel verschillend. Zoals eventueel de ouders erbij betrekken of misschien onderling oplossen.’* Leerlingen kunnen, wanneer zij gepest worden, volgens de zorgcoördinator terecht bij de vertrouwenspersoon, de mentor, de zorgcoördinator en alle

docenten. Van de 23 respondenten gaven tien respondenten aan te weten dat zij bij de vertrouwenspersoon terecht kunnen. Hiervan wist één respondent de naam te noemen van deze vertrouwenspersoon. De omschrijving en taak van deze vertrouwenspersoon konden respondenten niet eenduidig omschrijven. Deze resultaten duiden op onbekendheid van de vertrouwenspersoon onder de respondenten. Daarnaast gaven 13 respondenten aan dat zij bij de mentor terecht kunnen wanneer zij gepest zouden worden. Elf respondenten noemden de docent als persoon waar zij naar toe kunnen als ze gepest worden. Bovendien werd de directeur door vier respondenten genoemd. Bovenstaande resultaten impliceren het belang van de mentor en de docent inzake de aanpak van peer agressie. Eén respondent gaf aan dat hij/zij niet wist waar je terecht kunt als je gepest wordt. Twintig respondenten gaven aan het 'goed te vinden' dat ze bij bovengenoemde personen terecht kunnen. Ook gaven vier respondenten aan dat zij zich hier veilig bij voelen.

Aanpak van de school in het algemeen. Aan de respondenten werd ook gevraagd wat er op hun school gedaan wordt tegen peer agressie. Dertien respondenten gaven aan dat verschillende personen zich ermee 'bemoeien' als er gepest wordt. Zes respondenten gaven aan dat de docent ingrijpt en zes respondenten gaven aan dat de mentor ingrijpt. Vijf respondenten gaven aan dat er een speciale les gehouden werd op hun school in het kader van preventie van pestgedrag. Vier respondenten gaven aan dat er gepraat wordt op school over pesten. Tot slot gaven vier respondenten aan dat er straf uitgedeeld wordt in het kader van de aanpak van pestgedrag. Vier respondenten gaven aan niet te weten wat er op hun school gedaan wordt tegen pesten. Zeventien respondenten bestempelden de door hen genoemde aanpak als 'goed'. Eén respondent vond iets anders: *'Nou, meestal geven ze wel straf aan de kinderen, maar dat vind ik ook weer oneerlijk, want misschien heeft het kind dat gepest wordt het wel uitgelokt. Het is je eigen mening als je het wil doen. Je leert het vanzelf wel af, als je iets anders gaat doen.'*

Toen de respondenten gevraagd werd waar de school mee door moet gaan in de aanpak, gaven vijf respondenten aan dat de school in gesprek zou moeten gaan met de ouders. Drie respondenten lieten weten dat de docenten meteen moeten ingrijpen wanneer er gepest wordt in de klas. Vier respondenten gaven aan dat er over het algemeen ingegrepen moet worden. Eén respondent vond dat de directeur er direct bij betrokken moet worden. Daarnaast gaven twee respondenten aan een vertrouwenspersoon te willen hebben, waar je naar toe kunt als je gepest wordt. Vier respondenten wisten niet waar de school mee door moet gaan bij de aanpak van peer agressie.

Tot slot is de respondenten gevraagd wat de school anders zou kunnen doen in de

aanpak van pesten. Twaalf respondenten gaven aan dat zij veranderingen wilden zien in de aanpak van pesten op school. Zo gaven twee respondenten aan meer lessen over pesten te willen krijgen op school: *'Ja, dat de leraren de leerlingen gewoon goed tips geven als ze gepest worden. We hebben ook een paar lessen erover gekregen en dat heeft zeker geholpen bij ons in onze klas tenminste.'* Vier respondenten vonden dat de school strenger moest zijn in de aanpak van pesten. Vier respondenten gaven aan meer over pestgedrag in de klas te willen praten. Eén respondent vond dat de school meer rekening met kinderen moet houden bij de indeling van groepjes. Eén gaf aan dat de school posters op moet hangen en één respondent vond dat de school over het algemeen moet opletten wat op school gebeurt. Hij vertelde hierover het volgende: *'Ze moeten er meer op letten. Aan de kinderen hoe ze eruit zien als er een hele groep kinderen bij staan, want er hangen ook camera's op school, daar kunnen ze het heel goed op zien.'* Zes respondenten gaven aan dat zij vinden dat de school niks moet veranderen in de aanpak die zij hanteren. Vijf respondenten hadden hier geen mening over.

Discussie

In deze studie is de beleving van de omvang, aard en aanpak en daarnaast de feitelijke omvang van peer agressie en victimisatie onder vmbo leerlingen in de brugklas onderzocht. Hiermee is beoogd een bijdrage te leveren aan een effectieve aanpak van peer agressie en victimisatie. Door de school inzicht te geven in de beleving omtrent omvang, aard en aanpak van deze thematiek, kan dit in de toekomst worden meegenomen in de ontwikkeling en implementatie van een effectieve aanpak.

De feitelijke omvang van peer agressie en victimisatie

In strijd met de verwachting dat frequentiepercentages van peer agressie en victimisatie op het vmbo hoog zouden zijn, lieten de resultaten zien dat dat de meeste leerlingen en vooral meisjes, niet betrokken zijn bij peer agressie en/of victimisatie. De frequentiepercentages op basis van de OMEV wezen namelijk uit dat 10.6% van de leerlingen kon worden geclassificeerd als dader, 11.8% als slachtoffer, 3.5% als dader/slachtoffer en 70.6% als niet-betrokkene. Opvallend was eveneens het resultaat dat er geen opmerkelijk verschil werd aangetroffen in dader/slachtoffer tussen de seksen, wat de respectievelijke percentages 8.8% en 8.9% , 11.8% en 11.1% hebben uitgewezen. Het percentage niet-betrokkenen van meisjes (75.6%) viel iets hoger uit dan dat van jongens (67.6%).

De beleving van de omvang van peer agressie en victimisatie

De literatuur heeft uitgewezen dat peer agressie en victimisatie door een aantal specifieke kenmerken gedefinieerd worden, maar dat in de praktijk inconsistente definities worden gehanteerd door docenten en leerlingen (Baar, 2012; Fekkes et al., 2005; Pellegrini &

Bartini, 2000). Hoewel alle leerlingen het kenmerk ‘intentioneel schade berokkenen aan een ander’ noemden, ontbrak verdere eenduidigheid omtrent de kenmerken passend bij de definitie van peer agressie. Ook de zorgcoördinator kon deze definitie niet specifiek omschrijven. Dit gold eveneens voor de definiëring van victimisatie.

Vanuit beschikbare literatuur werd verwacht dat de omvang van peer agressie groot zou zijn, vanwege de sociale dominantie theorie en de transitiefase van basisschool tot middelbare school (Donkers, 2007; Hawley, 1999; Pellegrini, 2004; Pellegrini & Long, 2002). Het grootste deel van de leerlingen beleefden de omvang van peer agressie en victimisatie binnen hun klas in het brugklasjaar echter als ‘weinig’, wat dus niet overeenkomt met de verwachting. ‘Weinig’ werd geoperationaliseerd als ‘één keer per week’ en ‘nooit’. Van de 12 leerlingen die aangaven gepest te zijn, specificeren vijf leerlingen dit naar het begin van de brugklas. Dit komt overeen met de verwachting vanuit de sociale dominantie theorie (Hawley, 1999; Pellegrini, 2004; Pellegrini & Long, 2002). Tevens werd verwacht dat de prevalentie van peer agressie en victimisatie onder jongens hoger zou zijn dan onder meisjes. Volgens de leerlingen zijn er echter weinig verschillen in sekse. De meeste leerlingen gaven aan dat meisjes en jongens evenveel gepest worden, echter gaf een aantal leerlingen aan dat meer meisjes werden gepest. Dit laat zien dat er wel verschillen in omvang tussen de seksen worden beleefd door de leerling, maar dat deze minder groot zijn dan in eerste instantie verwacht.

De beleving van de aard van peer agressie en victimisatie

Op basis van de literatuur (Peets & Kikas, 2006) was de verwachting dat leerlingen op de onderzochte school een hogere mate van openlijke agressie zouden beleven dan van relationele agressie. Uit de resultaten kwam inderdaad naar voren dat de leerlingen die aangaven wel eens iemand te hebben gepest, dit op openlijke wijze deden. De leerlingen verklaarden dat zij hiervoor kozen omdat zij eerder zelf gepest waren. Ook leerlingen die gepest werden (i.e., victimisatie), bestempelden dit als openlijke agressie. De hypothese kan dus bevestigd worden.

Daarnaast werd verwacht dat jongens vaker en openlijker agressie zouden vertonen dan meisjes. Deze verwachting wordt bevestigd door 19 leerlingen die aangeven dat jongens geweld gebruiken. Een aantal leerlingen geeft aan dat jongens zich inhouden ten opzichte van meisjes en meer durven bij jongens, een ander deel van de leerlingen geeft aan dat jongens en meisjes peer agressie uiten ten aanzien van dezelfde sekse. Er blijkt dus diversiteit te zitten in de uitingvormen van openlijke agressie en victimisatie met betrekking tot sekse.

De beleving van de aanpak van peer agressie en victimisatie

Ten aanzien van de aanpak van peer agressie en victimisatie werd verwacht dat één of meerdere anti-pest programma's geïmplementeerd zouden zijn op de onderzochte school (Wienke et al., 2014), maar dat een inconsistent beeld zou bestaan over de aanpak van peer agressie en victimisatie. Daarnaast werd verwacht dat de leerlingen niet volledig op de hoogte zouden zijn van het gehanteerde pestprotocol/anti-pestprogramma, maar dat zij met name de aanpak zouden noemen die de mentor/docent in de klas hanteert. In het interview met de zorgcoördinator werd bevestigd dat op de onderzochte school een pestprotocol aanwezig was, maar dat niet alle docenten dusdanig op de hoogte zijn van dit protocol om het op een gestructureerde wijze in te kunnen zetten. Tevens gaf hij aan dat dit protocol niet aan de leerlingen gecommuniceerd was. Geen van de leerlingen heeft het pestprotocol genoemd.

De leerlingen en de zorgcoördinator deelden de beleving dat leerlingen bij peer agressie en victimisatie terecht kunnen bij mentoren en docenten. Twintig leerlingen beleefden de aanpak van de mentor als prettig en helpend, de overige leerlingen hadden de ervaring dat de mentor minder deed dan andere leerkrachten. Bij de leerlingen was echter onduidelijkheid over de inhoud van de aanpak. Twaalf leerlingen gaven aan veranderingen te willen zien in de aanpak van peer agressie. Opvallend was tevens de bevinding dat maar tien leerlingen op de hoogte leken te zijn van een vertrouwenspersoon, terwijl maar één leerling concreet kon aangeven wie dit was en waar deze persoon te bereiken was. Overeenkomstig met de verwachting is uit de resultaten een inconsistent beeld naar voren gekomen omtrent de beleving van de aanpak van de school en de mentoren/docenten. Deze onderzoeksbevinding sluit aan bij de literatuur, waaruit naar voren kwam dat, ten gevolge van inconsistente operationalisatie en definities van peer agressie, aansluiting met de anti-pestprogramma's ontbrak (Evans et al., 2014; Farington & Ttofi, 2009). Tevens sluit dit aan bij de bevinding dat er weinig effectieve programma's worden gehanteerd binnen het voortgezet onderwijs (Wienke et al., 2014). Dit alles onderschrijft de noodzaak voor de school om te beschikken over een effectieve aanpak, om zo te voldoen aan de eisen vanuit het nieuwe wetsvoorstel omtrent het realiseren van een sociaal veilige omgeving (Rijksoverheid, 2014).

Concluderend kan gesteld worden dat het thema peer agressie en victimisatie actueel en relevant is, aangezien alle ondervraagde leerlingen aangaven hier ervaring mee te hebben. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat op de onderzochte school wel een pestprotocol aanwezig is, maar dat dit niet effectief geïmplementeerd is. Verder bleek er een inconsistentie te bestaan tussen de aanpak van de school en de beleving van de leerlingen. Dit onderzoek

onderstreept de noodzaak van een aanpak van peer agressie en victimisatie, die beter afgestemd is op de beleving van de leerlingen.

Methodische kanttekeningen

Door in dit onderzoek de beleving van de leerlingen centraal te stellen, fungeerde dit onderzoek als een uitbreiding van bestaand onderzoek naar peer agressie en victimisatie, waarin voornamelijk de beleving van docenten centraal wordt gesteld. Dit gold eveneens voor de keuze om brugklasleerlingen te bevragen in plaats van basisschoolleerlingen. Bovendien is gebruik gemaakt van een bestaande vragenlijst. De afgenomen vragenlijst is dus niet door de auteurs zelf samengesteld, wat de betrouwbaarheid van dit onderzoek vergroot heeft. Tot slot zijn de interviews in tweetallen afgenomen, wat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid verhoogd heeft.

Naast sterke punten, kent dit onderzoek ook een aantal beperkingen. Wat betreft de rollen die vanuit de OMEV werden geclassificeerd, in vergelijking met de verwachtingen op basis van literatuur, kunnen vraagtekens geplaatst worden bij de betrouwbaarheid van deze resultaten. Een aantal leerlingen heeft zijn of haar sekse niet ingevuld op de vragenlijst, waardoor dit niet meegenomen kon worden in de analyse. De bevinding dat een klein percentage leerlingen als dader geclassificeerd kon worden, had mogelijk te maken met sociale wenselijkheid. Dit vormt een beperking in studies waarbij onderzoek wordt gedaan naar gevoelige onderwerpen zoals peer agressie en victimisatie. Anderzijds zouden verklaringen ook gezocht kunnen worden in de validiteit van de dataverzameling. De OMEV werd afgenomen tijdens een les, waarbij kinderen elkaars antwoorden beïnvloed zouden kunnen hebben door met elkaar te overleggen of op elkaars vragenlijst te kijken. Dit wordt gezien als een beperking van dit onderzoek. Een andere beperking is dat gebruik is gemaakt van zelfrapportage. De definitie van woorden als ‘weinig’, ‘soms’ of ‘vaak’, verschillen onderling. Zo werd ‘weinig’ bijvoorbeeld geoperationaliseerd als ‘één keer per week’ en ‘nooit’, wat aangeeft dat de betrouwbaarheid hiervan beperkt is. Een laatste beperking van dit onderzoek is dat gebruik is gemaakt van een case-study, waardoor de resultaten niet representatief zijn als het gaat om generalisatie naar andere middelbare scholen.

Implicaties

Aangezien literatuur heeft uitgewezen dat inconsistente definities en operationalisatie kunnen leiden tot gebrek in aansluiting met anti-pestprogramma's (Evans et al., 2014; Farington & Ttofi, 2009), wordt aanbevolen om duidelijkheid en eenduidigheid te creëren omtrent de begripsdefiniëring van peer agressie en victimisatie voor de effectiviteit van de aanpak. Het creëren van deze duidelijkheid en eenduidigheid is ook van belang omtrent de

bekendheid van de vertrouwenspersoon, alsmede de communicatie van het pestprotocol aan leerlingen, mentoren en docenten.

Daarnaast wordt aanbevolen dat vervolgonderzoek zich richt op mogelijk bestaande sekseverschillen, om vervolgens de eventuele verschillende behoeften van jongens en meisjes tegemoet te komen omtrent de aanpak van peer agressie en victimisatie. Bovendien is het van belang dat vervolgonderzoek zich zal richten op het laten aansluiten van de aanpak van peer agressie op de beleving van de leerlingen. Middelbare scholen zouden hier in de toekomst van kunnen profiteren, gezien de eisen vanuit het nieuwe wetsvoorstel en de vanuit dit onderzoek opnieuw onderschreven actualiteit en relevantie van peer agressie en victimisatie. Tot slot wordt aanbevolen om in toekomstig onderzoek meerdere scholen te gebruiken om zo de resultaten en conclusies te kunnen generaliseren.

Literatuur

- Baar, P. (2012). *Peer aggression and victimization in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence, stability, and approach across different contexts* (Doctoral dissertation). Utrecht: Utrecht University.
- Baar, P., & Wubbels, T. (2013). Peer Aggression and victimization: Dutch sports coaches' views and practices. *The Sport Psychologist*, 27, 380-389. Verkregen van http://www.humankinetics.com.proxy.library.uu.nl/acucustom/sitename/Documents/DocumentItem/07_Baar%20TSP_2011_0098_ej.pdf
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2001). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Boeije, H. R. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.
- Britten, N. (2011). Qualitative research on health communication: What can it contribute? *Patient Education and Counseling*, 82, 384-388. doi:10.1016/j.pec.2010.12.021
- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., & Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations of maladjustment. *Child Development*, 79, 1185-1229. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x
- Crick, N. R. (1997). Engagement in gender normative versus nonnormative forms of aggression: Links to social-psychological adjustment. *Developmental Psychology*, 33, 610-617. doi:10.1037/0012-1649.33.4.610
- Crick, N. R., & Bigbee, M. A. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: A multiinformant approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 337-347. doi:10.1037/0022-006X.66.2.337
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1996). Children's treatment by peers: Victims of relational and overt aggression. *Development and Psychopathology*, 8, 367-380. doi:10.1017/S0954579400007148
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73, 173-180. doi:10.1111/j.1746-1561.2003.tb03599.x
- De Looze, M., Van Dorsselaer, S., De Roos, S., Verdurmen, J., Stevens, G., Gommans, R., ... Voolebergh, W. (2014). 'Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland : HBSC-2013 : Health Behavior in School-aged Children'. Utrecht: Universiteit Utrecht.

- Donkers, G. (2007). Naar een veilige school. *Journal of Social Intervention, 16*, 17-19.
Verkregen van <http://www.journalsi.org/index.php/si/article/viewFile/45/41>
- Evans, C. B. R., Fraser, M. W., & Cotter, K. L. (2014). The effectiveness of school-based bullying prevention programs: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior, 19*, 532-544. doi:10.1016/j.avb.2014.07.004
- Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2009). School-based programs to reduce bullying and victimization: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews, 6*.
doi:10.4073/csr.2009.6
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research, 20*, 81-91. doi:10.1093/her/cyg100
- Grotzinger, J. K., & Crick, N. R. (2006). Relational aggression, overt aggression and friendship. *Child Development, 67*, 2328-2338. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01860.x
- Hak, T. (2007). Theorie toetsen in kwalitatief onderzoek. *Tijdschrift voor Kwalitatief Onderzoek in Nederland, 12*, 5-13. Verkregen van <http://repub.eur.nl/pub/21029>
- Hanish, L. D., Ryan, P., Martin, C. L., & Fabes, R. A. (2005). The social context of young children's peer victimization. *Social Development, 14*, 2-19. doi:10.1111/j.1467-9507.2005.00288.x
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. H. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41*, 441-455. doi:10.1111/1469-7610.00629
- Hawley, P. H. (1999). The ontogenesis of social dominance: A strategy-based evolutionary perspective. *Developmental Review, 19*, 97-132. doi:10.1006/drev.1998.0470
- Hunter, S. C., Boyle, J. M. E., & Warden, D. (2007). Perceptions and correlates of peer-victimization and bullying. *British Journal of Educational Psychology, 77*, 797-810. doi:10.1348/000709906X171046
- Kochenderfer, B. J., & Ladd, W. J. (1996). Peer victimization: Cause or consequence of school maladjustment? *Child Development, 67*, 1305-1316. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01797.x
- Kochenderfer-Ladd, B. J., & Skinner, K. (2002). Children's coping strategies: Moderators of the effects of peer victimization. *Developmental Psychology, 38*, 267-278.
doi:10.1037/0012-1649.38.2.267
- Kochenderfer-Ladd, B. J., & Pelletier, M. E. (2008). Teachers' views and beliefs about

- bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peer victimization. *Journal of School Psychology, 46*, 431-453.
doi:10.1016/j.jsp.2007.07.005
- Neuman, W. L. (2014). *Understanding research*. Boston: Pearson. ISBN 9781784343187
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership, 60*, 12-18.
Verkregen van http://lhsenglish.com/uploads/7/9/0/8/7908073/olweus_profile_of_bullying.pdf
- Peets, K., & Kikas, E. (2006). Aggressive strategies and victimization during adolescence: Grade and gender differences, and cross-informant agreement. *Aggressive Behavior, 32*, 68-79. doi:10.1002/ab.20105
- Pellegrini, A. D., & Bartini, M. (2000). An empirical comparison of methods of sampling aggression and victimization in school settings. *Journal of Educational Psychology, 92*, 350-366. Verkregen van <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=2000-07799-012>
- Pellegrini, A. D. (2004). Bullying during the middle school years. In C. H. Saners, & G. D. Phye (Eds.), *Bullying – Implications for the classroom* (pp. 177-202). San Diego: Elsevier Academic Press.
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology, 20*, 259-280.
doi:10.1348/026151002166442
- Rijksoverheid (2013). *Plan van aanpak tegen pesten*. Verkregen van <http://www.rijksoverheid.nl>
- Rijksoverheid (2014). *Aanpak pesten en cyberpesten*. Verkregen van <http://www.rijksoverheid.nl>
- Sánchez-Martín, J. R., Aitziber, A., Pascual-Sagastizabal, E., Cardas, J., Braza, F., Braza, P., ... Muñoz, J. M. (2011). Androgen levels and anger and impulsivity measures as predictors of physical, verbal and indirect aggression in boys and girls. *Psychoneuroendocrinology, 36*, 750-760. doi:10.1016/j.psyneuen.2010.10.011
- Sijbers, R., Fettelaar, D., De Wit, W., & Mooij, T. (2014). *Sociale veiligheid in en rond scholen*. Nijmegen: ITS.
- Smith, P. K. (2011). Why intervention to reduce bullying and violence in schools may (or may not) succeed: Comments on this special section. *International Journal of Behavioral Development, 35*, 419-423. doi:10.1177/0165025411407459

- Smith, P. K., Ananiadou, K., & Cowie, H. (2003). Interventions to reduce school bullying. *Canadian Journal of Psychiatry, 48*, 295-303. Verkregen van <http://www1.cpa-apc.org/Publications/Archives/CJP/2003/october/smith.pdf>
- Sterkenburg, N. M., De Weert-Van Oene, G. H., & De Leeuw, J. (2012). De relatie tussen pesten, psychosociale gezondheid en gelukkig zijn onder middelbare scholieren. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen, 90*, 30-35.
doi:10.1007/s12508-012-0022-z
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Wienke, D., Anthonijsz, I., Abrahamse, S., Daamen, W., & Nieuwboer, A. (2014). *Beoordeling anti-pestprogramma's: Rapportage van de commissie voor het Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.